

TIMOTI
ŠAFERT

KRADLJIVICA
PARFEMA

Preveo
Marko Mladenović

■ Laguna ■

Naslov originala

Timothy Schaffert

THE PERFUME THIEF

Copyright © 2021 by Timothy Schaffert

First published by Doubleday, a division of Penguin
Random House LLC, New York

Translation rights arranged by the Jean V. Naggar Literary
Agency Inc., and Plima d.o.o.

All Rights Reserved

Translation copyright © 2022 za srpsko izdanje, LAGUNA

*Rodniju, mon bon ami**

* Fr.: mom dobrom prijatelju. (Prim. prev.)

Utiče li rat na proizvodnju parfema? ... Danas je teško nabaviti sledeće sastojke: *mousse de Chine*,* hrastovu mahovinu iz Jugoslavije; ona daje zelenu boju nekim parfemima. Čist jasmin iz Francuske ili Palestine, koji se koristi u gotovo svim dobrim parfemima. (Prošle godine je koštao 550 dolara po kilogramu; ove godine približnije 2000.) Ulje bergamota iz Italije. A iz Francuske – ljubičica, *rose de mai*,** mimoza.

„PARFEMSKA PROPAGANDA“, VOG, 1941.

* Fr.: kineska mahovina. (Prim. prev.)

** Fr.: majska ruža. (Prim. prev.)

Ako me zamišljate u kakvoj gospodskoj haljini sa štampanim kiticama cveća i čipkom na okovratniku, nemojte. Nisam tako doterana. Počela sam da nosim pantalone dobrano pre nego što je to nama damama bilo dozvoljeno. Zateći ćete me u tvidu i s kravatom, u košulji s manžetama, sa fedorom i porkpajem.¹

Ljudi ponekad vele: *Ipak je donekle zgodna*, i mislim da to govore kao kompliment.

„Jesi li to što jesi kada si obučena“, pitao me je neki tip pre mnogo, mnogo godina – decenija, verovatno – sa burbonom u jednoj ruci dok se drugom igrao dugmetom mojih tregera, „ili si to što jesi kada si gola?“

Imala sam razna imena. Katkad sam svoje zločine činila kao muškarac, katkad kao žena, katkad kao žena u muškoj odeći. Mada ne smatram da sam nepošteta. Nikada nisam. Lažem, da, ali ne možete reći da sam lažljivica samo zato što sam drugačija. Štaviše, ja sam *glumica*. Nisam niko od onih za koje sam se izdavala. Ili, još bolje, ja sam svi oni. Imam dobru dušu, i daleko

¹ Engl.: *pork pie (hat)* – šešir „svinjska pita“, popularan od sredine 19. veka, tako nazvan jer donekle podseća na tradicionalnu englesku pitu s mesom. (Prim. prev.)

sam bolja od većine naivčina koje sam zavrnila. Izvesno vreme dok sam bila poznata, učinila bih vam uslugu kad bih maznula vašu finu imovinu. Ljudi su me praktično molili da ih oderem kako bi time mogli da se prave važni. Plaćali bi mi dvostruku vrednost svega što sam ukrala, samo za prava na hvalisanje.

Smoking godinama nisam izvlačila, i premda mi miris kuglica od naftalina nikada nije mnogo smetao, isprskala sam se, od revera do čarapa, parfemom koji sam smučkala upravo za ovu prigodu – lepim, puderastim zapahom sveže ubranih mimoza prokrijumčarenih s farmi južno odavde, iz neokupiranih područja, koje je pravo preko granice krišom preneo moj tajni trgovac začinicima. Taj ilegalni parfem predstavlja moj mali šamar preko nosa svakom nacisti što dođe da mi njuška oko grla.

Sad su nas naši osvajači pozvali da se vratimo, nas Parižane, u neke klubove, na neke zabave, na neka igrališta s kojih su nas izbacili kada su izvršili invaziju. Trebamo im pijani i veseli i da očijukamo s neprijateljem. Treba im da Pariz bude Pariz. Treba im da grad koji su ukrali ipak bude nešto vredno krađe.

Sve je to gluma, ali to je u redu, jer oduvek sam bila najdražesnija kada lažem.

Kada su dohitali u Pariz, nacisti su uzeli sve javne kuće kao njihove sopstvene, ulogorivši se u kitnjastim budoarima sa izgužvanim jastucima, abažurima od perli i ružama na tapetama. Vojnici kisele svoje duge, mršave udove u kadama ružičastim kao morske školjke koje pripadaju *les montanes* („ženama koje se penju na sprat“).

Čim se kroči kroz dvokrilna ulazna vrata bordela madam Bulet, tu je kabare, jedinstvena zabava. Tu je mala pozornica sa taman toliko prostora za pevačicu i džez trio, možda kvartet, najviše kvintet. Pijanino gurnut u stranu. Ispred bine skućeni plesni podijum, a iza nje mural s nagim ženama kože ružičaste kao šećerna vuna i bradavica crvenih kao ušćerena jabuka, koje igraju valcer s kratatim muškarcima zakopčanim kao grobari u ponoćnoplavim odelima. Duž jednog zida stoji dugačak šank od mahagonija sa izrezbarenim pomamljenim sirenama. Ali najveći deo prostorije namenjen je stolićima s platnenim stolnjacima, i premda će predstava početi tek za sat vremena, lokal je već krcat i bruji od uzbuđenja.

Koktel konobarice se kreću kroz kabare bez ičega na sebi, gole kože oslikane rečima i brojevima, sa rukama na kukovima.

Jedna se šeta u blizini, i ja vidim da na sebi ima kartu pića, spisak marki šampanjca (bolanže, tetonže, gose), njihove cene i godine berbe napisane mastilom na njenim grudima i trbuhu, leđima, dupetu i duž unutrašnje strane butina.

Mi smo na jednoj klupi u dnu kabarea. Ušuškani smo u senkama, a separe je čak ukrašen šifonskim zavesama koje možemo da navučemo ako hoćemo da se pretvorimo u obrise.

Naša draga prijateljica Dej, kabaretska pevačica koja me je pozvala ovamo, sada sedi s nama i doteruje se za nastup. Ona ima tajnu. Spletku. Naumila je nešto, ali nije mi rekla šta. I mada bi mi draže bilo da se Dej kloni neprilika, nemam ništa protiv da izvučem iz naftalina svoje kriminalne instinkte.

Ona lepi veštačke trepavice na kapke, priginjući se da se pogleda u ručnom ogledalu koje je naslonila na vazu filcanog cveća – iskrzanu kiticu narcisa. „Moj prvi posao kada sam došla u Pariz bio je da radim upravo ovo što radim ovog tre-na“, govori. „Možeš li da poveruješ? Plaćali su me da sedim u izlogu apoteke, u labavoj donjoj haljini, i da stavljam trepavice, da ih skidam, da ih stavljam, da ih skidam, stavljam, skidam, stavljam, skidam, satima, ceo dan, da pokazujem koliko je to lako.“ *Stavljam, skidam, stavljam, skidam, stavljam, skidam*, treperi ona glasom, pevušeći to uz izmišljenu melodiju, mah-nito trepćući trepavicama, isprobavajući ih, proveravajući da li čvrsto stoje.

Dej i ja nismo pobegle kada je trebalo, kada je za nas Amerikance bilo mudro da ostavimo Pariz iza sebe. Predugo smo se smatrale izgnanicama. Dej je u Pariz došla da postane posvećena iseljenica kada su gradski klubovi onako rado prihvatili crne izvođače i džez pesme koje je pevala. Čak je imala jednu popularnu pesmu 1921, kada je i *sama* imala dvadeset jednu godinu, „Gde li si bio kad“, glasa i žalobnog i devojačkog. Svi su u njoj čuli slatku tugu zbog svih na svetu palih u ratovima.

Otac joj je bio Nigerijac, mornar na kitolovcu, a majka Irkinja, igračica kankana na doku u San Francisku, i *O, kako su*

se voleli, i što se njih ticalo, svako kome se to nije sviđalo mogao je da se nosi pravo u pakao. Dej nam je tu priču pripovedala više puta. Kaže da peva otkako se rodila, da je iz materice izašla gugućući ljubavnu pesmu mami i tati, a onda se odala pozornici već sa dvanaest i po godina. U Americi je mogla da se izdaje za belkinju kada je morala, da peva gde joj inače ne bi dozvolili.

Kako su nacisti zabranili džez spontanosti svuda u Parizu, vratila se izdavanju. I smišlja sopstvene pesme; čula je da ljude hapse samo zbog pevanja američkog svinga na uličnom uglu.

Dej hvata za ručni zglob jednu golu konobaricu. Prstom prati petlje i slova rukopisa na njenom kuku. „Donesi bocu ovoga“, veli Dej. Namiguje devojci, dok joj veštačke trepavice klize s lepka.

Ali konobarica je bacila oko na Blua, *mog malog Blua*, koji živi kod mene i spava u mom potkrovlju. Večeras smo oboje u smokinzima, on i ja, slažemo se sve do nevezanih leptir-mašni, čiji krajevi vise. Naravno, nismo baš blizanci. Mogu baba da mu budem.

Konobarica ne može da odoli da ga nestašno ne uštine za obraz; on je navikao na tako nešto. Osiroteo je kao dečak, i njegovo lepo bebeće lice još vapi za majčinskom rukom. Čak je i ime dobio po tim svojim dražesnim, setnim ždrakalicama, rodio se kao *Bleu*,² sa onim francuskim napućenim *Bl*, kad usna uzdrhuri na dašak, ali amerikanizovao je ime za pozornicu.³ On je glumac.

Blu pozorišni glumac, Dej kabaretska pevačica, ja šta god već da sam. Proizvođačica parfema. Svi smo mi u fazonu pretvaranja i vrdanja. Mi smo svetlost i senka. Umetnost, lepota, mehurići šampanjca, sve one obmane što Parizu daju njegovu ličnost, sve je to pod opsadom. Kako ja gledam na to, mi smo alhemičari same duše grada.

² Fr.: Plavi. (Prim. prev.)

³ Engl.: Blue. (Prim. prev.)

„A“, kažem, setivši se, izvlačeći iz džepa na pantalonama bočicu parfema koji sam napravila za Dej. Otkako sam se povukla iz svog kriminalnog života, donekle sam ugledna poslovna žena, sa parfimerijom na levoj obali Sene i kućom iznad nje, a sve vam to lako može promaći ako niste krenuli da ga nađete. Dej je često u parfimeriji, većito joj treba moja pomoć da budi svoje duhove. Svake sedmice je to drugi ljubavnik koga čezne da se seti. Prošle nedelje je bio dečak koji se školovao za sveštenika, jednog davnog leta u parohijskom vrtu, sa mesečevim cvetovima u ponoć, mirisnim kao negliže opran u umivaoniku s ljuspicama sapuna. Sparila sam malo vanile i jasmína s kadi-fenim mošusom kabine za ispovedanje.

Pretprošle sedmice smo joj prizvale jednog tipa dečakčkog izgleda i izlomljenih zuba koji je sisao lizalice pištaljke i stalno cvrkutao štapićima cimeta, prožimajući vazduh pesmom koja je mirisala preterano slatko i papreno ljuto. Takvog su mu ukusa bili i poljupci.

Na ovoj bočici što sam joj je večeras donela bezuspešno radim već sedmicama. Ona diže stakleni zapušač, prinosi je nozdrvi, udiše, zatvara oči, polako zabacuje glavu do kraja, kao da se upropastila od gutljaja morfina. To mi uliva nadu. Očekivala sam da će reći, ponovo: *Dođavola, tako blizu, ali ne još*. U prirodi joj je da nikada ne bude zadovoljna. Čekam njenu presudu, tapkajući nogom, dobujući prstima. „Ah, da, tu“, najzad kaže ona, na moje iznenađenje. „*Tu je*“, peva. „Napokon smo ga našle.“ Naginje se da me cmokne u obraz, snažno pritiskajući kako bi ostavila savršen otisak svojih napućenih jarkocrvenih usana.

Dej se stalno zaljubljuje – u muškarce, u žene – ali se nikada ne *odljubljuje*. Svakoga koga je volela voli i dalje. I to ludo.

Jedna od mnogih stvari koje obožavam u vezi sa Dej jeste to kako se uvek ponaša kao da je neko posmatra. Ili ne baš posmatra, ali *vidi*. Čak i sada, dok je samo nas troje u separeu, ona diže bradu i zatvara oči, prikazujući svaki dah koji udiše, lagano mašući bočicom ispod nosa.

Ljubavnik u toj konkretnoj bočici bio je piroman, te sam parfem osmudila zagorelim šećerom, duvanom, kerozinom.

Kao da je nadahnut mirisom što ispunjava naš separe, Blu vadi tabakeru i obe nas nudi pljugom. Dobro je snabdeven cigaretama, zalihe mu prevazilaze sledovanje duvana, njegovu *fumer sa decade*,⁴ kao i žestokim pićem, budući da je brzo ovladao onom naročitom prednošću podzemlja. Uglavnom, međutim, izbegavamo crno tržište. Ne želimo da nagrađujemo *trafiquants*,⁵ švercere koji se bogate na našoj gladi. Jeste, ja sam živela životom kradljivice, ali uzimala sam samo od onih kojima nije trebalo ono što uzimam.

Uostalom, na crnom tržištu plaćaš previše za premalo. Pre neko veće dočepali smo se pečenog pileta koje je pre bilo kakva ptica pevačica, čavka iz nekog sokačeta pogođena praćkom. Zasekli smo njegova punačka prsa i našli da su mahom prazna, kao da je uginula pluća nabreklih od dopola odzviždane melodije. Pojeli smo ptičicu kao nežni vukovi, ogulivši je do kostura, čak otkidajući kosti da sisamo.

Pariz oskudeva hranom, ali nacisti lepo jedu.

„Volela bih da ne radiš to“, govorim Bluu, ali znam da nema svrhe. On žudi za dimom, ali cigarete ne prijaju njegovom bolesnom srcu. *Duvansko srce* – tako se nekada zvala čuka usporena nikotinom.

Blu nam pripaljuje cigarete, tri jednom šibicom, maler. Ovih dana izazivamo sujeverje. Smejemo mu se u lice. Verovanje u sreću je luksuz prošlosti. „Prija mi moje bolesno srce“, tiho veli on, sažaljivo mi se napućivši onom debelom donjom usnom nakon što izbaci dim. „Štedi me fronta.“

Previše preskače, ili prečesto otkucava u minutu. Ni on se ne seća pojedinosti bolesti, iako od nje boluje još od ranog detinjstva. Nekako ga nije ubila, a sada mu isprekidani ritam njegovog

⁴ Fr.: kutiju sa deset cigareta koju ima da popuši. (Prim. prev.)

⁵ Fr.: ilegalne trgovce. (Prim. prev.)

srca verovatno spasava život. Hvala bogu. Ne mogu da zamislim da bi tako nežan mladić preživio obračun s neprijateljem.

Uprkos tome, držimo se senki i obrisa klupe. Nacistički vojnici sada dolaze u kabare u civilnoj odeći, da ne bi izazivali strah. Ali još je strašnije videti ih bez uniforme, tu među nama. Njihova razdraganost i ljupkost liče na podvalu. Na zamku.

Konobarica nam donosi šampanjac, i kalvados sa sodom za Dej. Dej diže čašu prema Bluu i meni, kao da nam nazdravlja, i govori: „Šta bih ja bez vas?“

„Bez nas ili bez brlje?“, pitam.

Ona trepne onim teškim trepavicama, pa sabije piće u jednom gutljaju. Voli da je glasne žice peku od rakije dok peva, dajući njenim pesmama dodatan drhtaj romantične štete.

U klub se nakrcava sve više Nemaca, a sa sobom donose svoju buku, razmetanje i međusobno veličanje. Čak i kad su u svečanom raspoloženju, meni zvuče kao čopor pasa što reže i laju i napinju lanac. Bez obzira na to, kada prestanem pomno da slušam, ljudska graja je olakšanje. Imajući u vidu zabrane kretanja i ograničenja koje su nacisti uveli, noći neretko zvuče kao da je grad pod staklom, divovskim kristalnim zvonom koje prigušuje sve.

Kad samo pomislim da su pre rata ljudi pokretali kampanje protiv buke. Bili su toliko džandrljivi da osuđuju smeh i povike lutkarskih predstava u Luksemburškom parku, i ulične prodavce – *Venez voir mon poulet grillé*⁶ – pevali su oni, torbari s piletinom, jajima, škembicima, čokoladom. Svom tom hranom.

„Dej“, kažem, jer žena u mojim godinama nema vremena za gubljenje, „šta to mutiš sa ovim đavolima?“ Nema potrebe da šapućemo. Jedva se čujemo i ovako dignutih glasova.

Ona duboko udahne, spusti čašu. Ali umesto da mi kaže to što je htela, uzdahne i upita: „Zašto si povelala dečaka?“ Klimne glavom ka Bluu ne gledajući prema njemu.

⁶ Fr.: Dođite da vidite moje pečeno pile. (Prim. prev.)

„Ma daj, mangupe“, veli Blu Dej. „Ne govori o meni kao da nisam tu.“

„I nisi tu“, kaže ona. „U svom si potkrovlju, gde ne smetaš. Gde treba da budeš.“

Nije trebalo da ga vodim, ali preklinjao je. Glavna tačka je Zoi Sen Onžel. U srećnije vreme Blu bi gledao Zoi u *Kazino de Pariju*, pravom klubu, veličanstvenoj dvorani, ni nalik ovoj kuplerajskoj krčmici. *Kazino de Pari* je čak prodavao lutku Zoi Sen Onžel u svojoj suvenirnici, upicanjenu i oslikanu da liči na pevačicu, staklenih očiju razrogačenih i narandžastih kao ćilibar, lepo oteklih porcelanskih usana. Lutka je nosila periku koja se reklamirala kao da ima jedan zbiljski uvojak iščupan iz same Zoine glave i upleten s jakovom dlakom. U *Kazino de Pariju* Blu je ljuškao tu lutku u naručju kao asocijalna tetka.

Dej zna kako je Zoi završila ovde, ali neće da kaže.

„Noću je isuviše hladno u njegovom potkrovlju“, kažem, braneći se što sam povelu Blua. „Nemamo ni ciglu ćumura. Ni trunku toplote. Kradom odlazimo bilo kuda gde je gomila toplokrvnih neznanaca kraj kojih možemo da se zbijemo. Čak i posle policijskog časa. I u bioskop umemo da odemo i da sedimo na nacističkim propagandnim filmovima... ako peć radi i dobar je zaplet.“

Vidim da Dej preispituje to što me je pozvala. Ozlojeđena, prevrne očima i opet razlabavi veštačke trepavice. Ovoga puta samo zatrepće dok joj sasvim ne spadnu, pa ih baci na stolnjak. Pažnju preusmerava nazad na ogledalo da ponovo namaže usne, da opet nanese crvenu boju koju mi je ostavila na obrazu.

„Kako uopšte možeš da podneseš da pevaš za ove sadiste?“, pitam.

„Kad sam na pozornici, ja sam gore na svetlu, a oni su dole u mraku“, govori ona. Sleže ramenima. „Vidim samo reflektore u očima.“

Pitala sam se zašto je izabrala prepun kabare, gde sve vrvi od lopova, da raspravimo o nečemu tajnom, ali mislim da sada znam. Njena splotka zavisi od ove javne kuće.

Bude se stari instinkti i ja letimice pogledam kroz prostoriju, tražeći igru svetlosti. Krađa ne zavisi samo od potaje; zavisi i od gurkanja, remećenja, na najblaži mogući način – dodirom lakta, izvinjenjem ispod glasa. Baciš senku ovamo, izađeš onamo. *Da li je ovo vaše?*, pitaš, nudeći meti nešto što je ispuštila dok uzimaš nešto drugo.

Međutim, bojažljiva sam kada su u pitanju stari instinkti. Zapravo se nikada nisam *povukla*. Posrnula sam. I više nego *posrnula*, pretpostavljam. Da budem iskrena, podbacila sam. Pokvarila sam se. Pobešla sam. A sada sam hiljadama kilometara odande gde sam bila.

Kao lopov, održavaš ravnotežu između samopouzdanja i uznemirenosti. Poštujete predosećaje i predskazanja. Jedan trzaj i osuđen si na propast.

A bojna polja su puna duhova koji priželjkuju da se vrate u onaj delić sekunde što ih deli od života i smrti. Toliki životi su uništeni pogrešnim korakom, pogrešnim skretanjem, osetljivim okidačem.

Podižem sa stolnjaka jednu tračicu Dejinih veštačkih trepavica i pokušavam da je stavim sebi, ali počinjem prebrzo da trepcem kad mi se prsti približe očnoj jabučici. Ne mogu da uhvatim kapak. Kad stavim trepavice, Blu uzme drugu tračicu i zalepi je sebi na kapak, upotpunjujući naš upareni kostim.

To privuče pažnju fotografu koji bleska blicevima po čitavom kabareu, i on podigne foto-aparat. Ali Dej diže ruku da navuče providnu zavesu donde dokle može da dohvati, zatvarajući nas iza nje. Dobacuje nam prekoran pogled. „Pssst“, veli, iako ništa nismo rekli. Izgleda da su nam preglasni smokinzi i trepavice. Odveć smo upadljivi.

Ali ne mogu a da ne vidim sliku koju je fotograf mogao da usnimi. I čula sam da nacisti imaju ceo film u boji, kilometre i kilometre, kako bi u novinama objavljivali fotke Francuza koji se provode. Bez ijedne brige na svetu. Sa besprekornim frizurama. Pariz bolji nego što je ikada bio.

Bluove plave oči, Dejne crvene usne što šalju poljubac. Rumenilo na vrhovima Bluovih obraza. Dejne pege boje šafrana. Ona nosi svetlu periku, prljavoplave nijanse koju zove „palomino“.⁷ Perike je nekada nosila samo na pozornici, ali od kada je grad lišen sve svoje toplote, nosi ih stalno, čak i dok spava, da joj glava ne zebe.

Moja kosa je obična, plavičastosiva i bez sjaja kao džezva za kafu, ali Blu ju je danas po podne pošteno skratio a onda je zalizao biljnim uljem, dajući joj nagoveštaj blistavila.

Imam li ja uopšte ikakvu fotografiju s nama troma, u boji ili drugačiju? Naravno da nemam. Imam banditsko šesto čulo da se skrivam od pogleda. Činjenica je da nemam ničije fotografije.

Čitavog svog dugog života izbegavam prijatelje i ljubavnice, da ne bih upala u zamku osećajnosti. Nije mi trebalo nikakvo iskušenje da se zadržim na jednom mestu; no sad kad sam se smestila, tako daleko od života koji sam živela i osobe koja sam bila, pustila sam u srce ovo dvoje likova.

Došla sam u ovaj grad da se sakrijem od svojih grešaka, da budem mala starica s prodavnicom bez šindre. Moja parfimerija nema ni ime, samo adresu, i to ne bogzna kakvu. Zgrada mi je toliko uska da uvek imaš utisak da si na stepenicama, samo da bi dospao od mesta do mesta. Kao da se zgrade sa strane čitav vek trude da spljeskaju moju.

Kada sam se doselila u Pariz iz Njujorka, još su bile dvadesete, a ja sam bila napunila šezdeset godina. Ovde je moja čudnovatost bila draž, a ne klopka, i pristizali su čudni ljudi. Bili su u kostimima, ali neprerušeni, moglo bi se reći, u celosti i krajnje svoji. Sa ove strane ogledala konačno sam prepoznala sebe. *Takve* ljude sam poznavala.

Ovde je žena mogla da obuče trodelno odelo i da stavi gospodski monokl a da niko ne zove policiju. I ti obešenjaci su se drznuli da pomisle kako bi od sada moglo biti tako, da bi

⁷ Po boji konja zlatne ili žute dlake. (Prim. prev.)

mogli da žive onako kako žele da žive, da vole one koje vole. Umesto da se sami promene kako bi se uklopili, odlučili su da promene svet. Umesto da postanu više nalik ljudima koji nisu oni, ljudi koji nisu oni možda će se osećati prinuđenim da postanu više nalik njima.

„Valjda je trebalo to da predvidimo“, mumlam. *Odstupanje* od takve slobode. To je bilo neminovno čak i da se nacisti nisu pojavili, zar ne? Predobro da bi bilo istinito?

„Koji to *mi*?“, pita Dej.

„Izvesno kratko vreme mogli smo da slušamo sve one otrcane fraze“, govorim stavljajući ruku Bluu na rukav, „sve one stihove o poljupcima i snovima, i činilo se da se te stare pesme konačno odnose i na nas. Kako se usuđujemo?“

„Jesi li dobro, Klementina?“, pita Blu. Uzima moju čašu šampanjca i pruža mi je. Zastaje tek kada mi je prinese usnama. Uzimam je i gucnem, ali već sam gucnula previše puta. Postajem bolećiva.

Koji mi? Kvir stanovnici Pariza, koji uprkos prošlosti koja ih sigurno muči, i ranâ koje još ližu, dolaze u moju parfimeriju u potrazi za nostalgijom. Možda zatraže miris bakine kuhinje, torte s melasom koju je ona pekla za svaki praznik po receptu koji je odnela u grob. Ili one jake kafe i krepke rakije u onom kafeu one zime, sa onom devojkom što si je voleo, a ona ti nikada nije uzvratila ljubav.

Imam laboratoriju punu boca, lonaca i bočica, isparenog dima, kiselnog jorgovana, bačvi breskvinog mesa, gnječenih malina i kandirane kore, tinktura bosiljka i đumbira, džepova s kiticama cveća, pepela u konzervama, prašine u apotekarskim fiokama.

Ljudi mi na vrata radnje kucaju i u potrazi za parfemom koji je izrazito njihov sopstveni, koji ih ni na šta ne podseća, koji je ujedno jak i neupadljiv, miris koji mogu da ostavljaju za sobom kuda god išli. To su neretko ljudi koji nemaju nikakvu privrženost prema predmetima iz svoje prošlosti. Možda su

izbačeni iz kuće, lišeni nasljedstva, kažnjeni gubitkom. Izbegavaju vezivanje. Nauče da nadasve cene ono nedodirljivo.

U okupiranom Parizu nisu ostali zbog svojih stvari. Ma koliko možda voleli knjige koje su kupili na tezgama duž keja, i šifonjer koji su našli ostavljen na ulici, ili svilene marame koje su jeftino kupili na *les puces*, buvljacima, ovde ih ne drži ništa od toga. Ostali su zato što bi otići značilo priznati poraz. Barem oni veruju u pravo živo srce Pariza.

Prebrodićemo mi ovo, govorimo jedni drugima. *Svi to govorimo*, svi mi, stalno, ali kako bi iko mogao znati kako zaista stoje stvari? No trudimo se da verujemo jedni drugima, kada možemo. *Da*, govorimo, *da, da, da, završiće se, završiće se, završiće se*, hitajući dalje kao neka Dejina improvizovana melodija.

Kad se popne na pozornicu da peva, Dej počinje tiho, tiho kao što se papirne baštenske lampe njišu na poventarcu. Tiho kao kolibri što leprša sa zvona na zvono kozje krvi.

Glas joj prede, malčice se pojačavajući, a onda još malo, pa još malo, ispunjavajući kabare, odjekujući i odbijajući se od niskih krovnih greda, dok ne osetim *njen* glas u *svom* grlu, od čega se ježim.

A stihovi su joj samo isečci koje je maznula iz jednog krijumčarenog američkog *Voga* iza pozornice: *naši krzneni mufovi su od čistokrvnih lisica... ne dozvolite da vam se steznik nabira... sveži kao čipkani papirni podmetači za bombonjere...*

Ovde maltene niko neće primetiti razliku, jer peva na engleskom. Svugde drugde, engleski je stavljen van zakona, ali ovde u kabareu dozvoljeno je sve. U bordelu i kabareu madam Bulet živi dekadencija. Čuješ naciste kako govore da nam je glave došao naš nemoral, a ipak evo ih, sede u našem mraku, obožavaju naš greh.

Jeder einmal in Paris – tako nacisti zovu svoj specijalni poklon svojim vojnicima. „Pariz jednom za svakoga.“ Svakom pripadniku nemačke vojske dozvoljeno je da ovde provede

odsustvo, da vidi vesele gradske zarobljenike, da jede hranu s naših tanjira i bira naše najplešne devojke.

U zlatno doba bordela, madam Bulet je trošila sto boca šampanjca za večer. Kada su je nacisti ograničili na sledovanje od stotinu mesečno, otišla je pravo kod njih. Tražila je. Molila je. Nagovarala ih, takođe, da skinu zabranu za njene goste Francuze. *Moraću da zapošljam devojke koje niko ne želi*, govorila je, navodeći gubitak u zaradi. *Krezube i vašljive*. Nacistima nisu trebale nepoželjne, vašljive devojke. I tako je posle nekoliko dana obaveštenje okačeno na njena vrata pozvalo na povratak Francuze što su boravili u javnoj kući, i posao se bučno poboljšao, sa svim šampanjcem koji su mogli da položu.

Dejina sledeća numera je njen popularni hit „Gde li si bio kad“, i svi osim nas žure na podijum da igraju spori valcer. Pesma je stara dvadeset godina, ali znaju je svi svugde. Uz „Gde li si bio kad“ pleše se tako što klonete i grlitate se kao da su vas potpuno uništili ljubav i beznade. Pesmu su oduvek obožavali čak i Nemci, iako je ona u čast pobednika u ratu koji su oni izgubili. Određeno vreme se od pesme nije moglo umaći; bila je na usnama svake pevačice u svakom klubu, čak i u Berlinu. A barovi obožavaju novac koji donosi; toliko je setna da ljudi dođu da drmnu nešto žestoko nakon što se isplaću uz nju.

„Hajde i mi da igramo“, veli Blu, ali ja kažem da ne dolazi u obzir. „Slomićeš mi srce“, kaže on.

„Nema mesta“, govorim, a i ima ga i nema ga. Na podijumu stvarno ima malo mesta, ali ja sam stručnjakinja za plesanje u malim prostorima. Godinama sam krišom ulazila u mračne kutke, kuhinjske ostave, vinske podruma, devojačke ormara. Balkone, hodnike, lože u operi. *Jesi li za ples?*, upitala bih damu, privlačeći je k sebi kako bih mogla da joj drpim minđušu ili narukvicu.

Ali Blu mi i dalje pruža ruku. Stavljam ruku na njegovu i spuštam je na sto, da je držim tamo, kao da bih ga nekako mogla zadržati na mestu, sprečiti da mi ga otmu.

On mi okrene zapešće nagore, tako da mi se nezakopčana manžeta otvori i rastvori. Letimice gledam unaokolo, tražeći dugme. On mi se zatim osmehne, iskezi se od uva do uva, sa safirnim dugmetom između zuba. Namigne mi, zadovoljan svojim mađioničarskim umećem, pa ga izvadi iz usta. Blua nije preterano zanimalo da izučii posao pravljenja parfema, ali preklinjao me je da ga uputim u neke umešnije fore sitnog lopovluka.

Pre nego što mi vrati dugme za manžetu, on mi prinese nos zapešću i onjuši mi puls, i zasigurno u njemu oseti moje srce, kako kuca sve brže. Ja zamislim želju. *Ne ostavljaj me nikada.* On mi dodirne usnama kožu, ljubeći račvu u mojoj veni.

„Šta si stavila večeras?“, pita dok mi zakopčava dugme za manžetu. Dok me oblači.

„Sviđa ti se ili ne?“

„Naravno da mi se sviđa“, veli on. „Čak i da mi se ne sviđa, na *tebi* bi mi se sviđao. Ti si genije za stavljanje parfema.“

Naučila sam Blua kako da flertuje sa starijim ženama, te je tragična ironija što katkad postajem žrtva sopstvene veštine i pokvarenosti. Primila sam ga kada je bio tinejdžer. Sada ima dvadeset jednu godinu, ali kao da je jedva prošlo iole vremena otkako sam ga prvi put videla.

Blua sam upoznala zbog svoje kuće. Kupila sam je od naslednika izvesnog mesje Flerija, koji je konačno umro u sto drugoj godini. Ispod proređene perike boje polarne lisice on je vodio Institut za gospodu mesje Flerija, „školu svih predmeta“. Blu je imao samo šesnaest godina kada je stigao, i već je bio viši od mene. Pobegao je iz kuće surovog strica.

Kod mesje Flerija došao je jer je o njegovoj ruševnoj akademiji čitao u jednoj staroj knjizi koju je našao u biblioteci. *Nudio je stipendije mladićima bez sredstava*, pričao mi je. Blu je privijao svoju putnu vreću na grudi dok je sedeo na stolici u mojoj parfimeriji, spuštene glave, grizući se za usnu, skupljajući se preda mnom mic po mic, svakim trenom sve više ličeći na dečaka. Bio je prestravljen i razočaran. Ispričao mi je čitav svoj

plan: da stopira do Pariza, stavi kravatu koju je ukrao iz stričevog ormara i laska mesje Fleriju opširnim znanjem o njegovoj školi i njegovim milosrdnim delima. *Rado bih svim dečacima glancao cipele*, rekao je Blu, gledajući me onim krupnim očima kao u bebe lutke, kao da ja nekako sve one dečake mogu vratiti izdrmljanih cipela. *Mogao bih da zarezujem olovke*.

Sada radi u biblioteci, preko dana, sa naočarima i leptir-mašnom, u vrećastim somotskim pantalonama. A noću stremi svom snu da postane glumac na pozornici. Premda mu s vremena na vreme daju uloge, glas mu je odveć slabašan da bi se proneo iza prvih nekoliko redova. Ali u pozorištu uvek ima teozgu, kao razvodnik koji radi za napojnicu, pomaže damama da nađu svoje mesto, a to je procvetalo u nešto blago nemarno i plodonosno – postao je svojevrsni žigolo, kvir ljubavnik za one dame kojima je draže da ih pratioci ne pipaju.

Sve one usamljene žene koje su ga zavobile upozoravaju ga u poslednje vreme na glasine koje su čule, o raznim vojskama koje Nemci prave, trupama sastavljenim od izgubljenih dečaka otetih s pariskih ulica. To ima čak i službenu skraćenicu, zlokobnu kao i one ostale: *STO, Service du travail obligatoire*, obavezno služenje mladih Francuza Nemačkoj. Starice preklinju Blua da ostane s njima, zaključan u njihovim sobama, u njihovim kulama i tornjevima, sklonjen od opasnosti. A kolaju i druge glasine, o moralnom krstaškom ratu nacista, o zatvaranju berlinskih kafea za homoseksualce, hapšenju muškaraca u racijama i njihovom slanju u logore.

U pauzi pijemo još. „Kako mogu očekivati od nas da jednostavno nastavimo ovako?“, pitam Blua. Pripita sam, ali ponajviše bolećiva. Pijem na prazan želudac. Znam da trabunjam, ali nikada se baš ne osećam kao da se bližim kraju rečenice. Ne mogu da stignem do zarezâ ili tačaka. Ili do upitnikâ. „I zašto bismo nastavljali ovako, hoću reći, čitavog života poznajem porodice koje se svađaju čak i samo među sobom, svađaju, svađaju, svađaju, to im je deo svakodnevice, za doručak, ručak i

večeru. Odrasla sam među farmerima, gde očevi pujdaju brata na brata, da vide koliko su snalažljivi, da im odeblja koža, zašto bi oni očekivali da svi ovi ljudi naprosto odustanu? Zašto se ne plaše naših osmeha, i naših pesama?“

No mi ipak možemo samo da se izvinjavamo. Samo toliko nemačkog učimo.

Ich entschuldige mich niemals. (Mnogo se izvinjavam.)

Ich bitte recht herzlich um Entschuldigung. (Iskreno tražim oprostaj.)

„Mnogo se izvinjavam“, kažem. „Kako su Nemci domišljati što su spakovali tolika izvinjenja u jedno.“

Nemci su osvojili Pariz u junu. Sad je kraj januara. Žele da se sve naše koncertne dvorane ore nemačkim kompozitorima, da naša pozorišta postavljaju nemačke drame, da naši izdavači štampaju nemačke romane. U međuvremenu ne mogu da prestanu da uzimaju ono što je naše, da večeraju u našim najboljim restoranima, da jedu naše bombone, da suprugama kupuju naše haljine. Da zaudaraju na naš parfem.

Idu kod mog starog brice, dok muškarci Francuske sami briju brkove ili se uopšte ne briju, puštaju bradu u divlje čestare, da se suoče sa zimskim vetrom koji je gori nego ikada.

U gužvi u kabareu primećujem jednog ćelavog Nemca, i pokazujem ga Bluu. „Čak i oni ćelavi, kao onaj skot, čak i oni ostaju kod mog brice, zbog glačanja tonikom od pepermint, zbog vrućeg peškira, da se zavale u stolici i kratko dremnu.“ Upravo sada udišem i osećam mirise berbernice, paru i sladić, antiseptičko peckanje što ti bridi u nosu kao led u vazduhu.

Ali u noćnim klubovima, u kabareima – ako uspemo da se provučemo kroz ulazna vrata – nacisti nas puštaju da pevamo uz pesme. Te popularne pesme su ih začarale. Pretpostavljam da je sve moje trabunjanje izazvano kratkim pogledom na slavlje, taj podsetnik na to kako je nekada bilo. Kuda god drugo išli, međutim, svugde u Parizu, prestajemo da dišemo kako bismo bili što tiši.

Pauza se završava. Prigušuje se rasveta u kabareu i ostajemo s treperenjem sveća na stolovima. Tmina nam stišava glasove, stišava, stišava, do šuštavih šapata, a zatim nastaje muk.

A iz tog muka izdiže se bruj melodije. Čak i dok se rasvetljavaju svetla na pozornici, škljocajući gore vat po vat, Zoi Sen Onžel kao da je jedva tu. Ona je senka dima.

Peva staru nemačku baladu, narodnu pesmu koju će momci znati iz svojih školskih dana u otadžbini. Zavodi te tlačitelje pesmom koju su im majke pevale.

Kada ona završi pesmu, ponovo se spusti tišina, da bi zatim nestala u uzbuđenju i dreci klicanja i pljeskanja, kreštavih, oštrih zvižduka. Naredne dve pesme imaju malo svinga. Ona silazi s pozornice i zmijuga između stolova, ljuljajući kukovima. Peva strofu na francuskom, zatim jednu na nemačkom, pa opet na francuskom, pa opet na nemačkom, a svaka reč se tiče lepote mladosti.

Da, mi smo oni mladi, govori ona momcima, pružajući ruku da nekom vojniku razbaruši kovrdže, uštine ga za usnu resicu, povuče za donju usnu. Krade poljupce i gutljajčiće šampanjca. Starost je samo za stare, uverava. *Mi*, mi smo imali tu sreću da se rodimo kao bebe. I zbog te sreće večito ćemo biti mladi.

Mi imamo ono što stari nikada ne mogu imati, i zbog toga smo najbogatiji od svih. *Zato pijte previše i volite prejako i proučavajte svoje lice u ogledalu. Trošite svaki minut, jer vreme je odveć dragoceno da bi se čuvalo.*

Blu se naginje da mi kaže nešto na uvo. „Oni nacisti će stvarno zauvek ostati mladi“, veli. „Kada ih budu upucali u glavu.“

Dižem ruku da uhvatim Blua za bradu i okrenem ga tako da mu uvo bude na mojim usnama. „Ali barem neće biti prokleti starošću“, kažem.

Kao da ona učestvuje u toj morbidnoj šali, sledeća Zoina pesma je ni manje ni više nego na engleskom. To je vojnička pesma – zapravo marš – i ona namiguje i peva: *Iako je lepo u krevetu se maziti, uskoro ćemo ti mornarsko zbogom poželeći.*

I premda joj haljina zaista nije mnogo više od mreže, nijedan muškarac ne stavlja šape na nju. Posebno paze da joj se čak ne nađu na putu dok zamahuje kukovima.

Zoi peva o desetinama ruža koje donosi vetar: *Ako ne možemo ubrati tvoje, ubraćemo ruže tvog brata.*

Zatim uzima ružu od cure jednog vojnika i otkida cvet sa stabljike dok ide do našeg stola. Prestravljena sam da su svi pogledi uprti u nas, ali znam da je Blu ushićen što je na njenom nišanu.

Zoi Sen Onžel me gleda. Letimice mi pogleda smoking. Podigne obrvu. Nasmehi se. Nasmehim se i ja njoj. Gurne mi ružu u rupu za dugme na reveru, očešavši mi dojku prstima. Vragolasto me šljepi po obrazu i ode, pevajući sledeću bezobraznu strofu nekom drugom.

Nekoliko dana kasnije ponovo sam kod madam Bulet, preko dana, u salonu na spratu gde dame lenčare u svilenim pidžama, ili letnjim haljinama od tankog satena, a u prostoriji je toliko toplo da se svi neprestano hlade papirnim lepezama. Nacisti udešavaju da kuća ima grejanje koje je uskraćeno svima ostalima. Zato žene sede tu i preznojavaju se. Kakav luksuz.

Te damice dobijaju najbolje od svega što je lako kao vazduh. Mleko da ga umešaju u penu za kafu. Perolake svilene čarape. Prstohvat soli za meko kuvana jaja. Nekoliko dodatnih centimetara vode za kupanje i još malo sapunice.

I parfem. Madam Bulet se toliko divi mirisima koje pravim za Dej da mi plaća lepu svoticu da osmišljam mirise za nju i svaku njenu sluškinju. Ima ih više od četrdeset u službi. Ja dolazim ujutru noseći dve torbe od naprsle kože – lekarske torbe, zapravo – koje zvone zvečanjem staklenih bočica i tegli.

Jedna devojka u salonu vežba plesne korake samo u donjem rublju, dugih nogu u dugim čarapama s grimiznim mašnicama pozadi čitavom dužinom. Druga devojka ima još manje odeće na sebi – samo kesu za ledene obloge na glavi kojom leči marmurluk. A devojka pored nje je isto tako naga, samo što nosi naočare dok popravlja šav na haljini prebačenoj preko kolena.

Ja se zabavljam za stolom u uglu postavljenom za mene, trudeći se da ne buljim u njihovu golotinju, mada slutim da primećuju moje kratke kradomične poglede ka njima. Slutim da ih osvežava da ih neko ceni izdaleka.

„Došla sam u Pariz kad sam bila lepa – lepša od njih, u svakom slučaju“, govori mi madam Bulet, prenuvši me iz mog potajnog zirkanja. Klima prema onim golišavicama. Obrazi su joj punački s kožom prošaranom puklim kapilarima, zbog čega nekako istovremeno izgleda kao mala devojčica i stara gospođa.

Bulet joj nije pravo prezime; *boulette* na francuskom znači *knedla*. Ona je okrugla kao knedla. Kada je u kabareu i glumi hostesu, teške grudi su joj podignute i izbačene, čvrsto stegnute u prslučetu s volanima od crne čipke i svile boje slonovače.

Ona seda za moj sto i okreće mi zapešće, povlačeći nabranu manžetu. Na sebi ima staromodnu kadifenu kućnu haljinu i sobne papuče. Ja joj tapnem na venu tačku mirisa – ulje komorača.

Madam Bulet me odmerava od glave do pete. Klimne mi glavom u znak odobravanja, i namigne, ali ne zbog komorača. Zatim ponovo klimne glavom prema golišavim curama. „Pariz je“, kaže, „oduvek pripadao ženama kao što smo mi. *Mi*, a ne one ljupke malenkosti. Francuzi se ne plaše samo majke već i svih očevih brojnih ljubavnica. Da su pariske starice bile toliko glupe da uđu u državnu upravu, ne bi nam tako lako oteli grad.“

Ali koga madam Bulet zapravo podržava time što služili naciste? Oni koji uspevaju da održe dobro poslovanje nekako ostaju spokojni, iako su se onolike radnje zamračile, jedna po jedna. U krajnjoj liniji, svi smo saučesnici, samim tim što nastavljamo da živimo.

Da li bi se madam Bulet kockala time da ovde smesti Jevrejke? Da li je toliko hrabra?

Ona proučava bočice u mojoj torbi, škilji u moj rukopis na etiketama. Kada je bila devojčica na farmi, priča mi, pročitala je popularan roman o jednom slikarskom modelu. Ona je nosila

vojnički šinjel i u džepu vrećicu duvana. „U knjizi je pisalo da joj glas ima primese bresaka, pomorandži i limuna“, govori madam Bulet. „Oduvek to pamtim. Želela sam da i meni glas bude takav, mada nisam imala pojma šta to znači.“

Imam svetloplavu sveščicu veličine mog dlana. *Breskve, limuni, pomorandže*, zapisujem u nju. Ona me pita šta pišem, ali ja joj ne govorim. Ne govorim ništa u tim razgovorima. Ne bih da prekidam, ni da dovodim u zabludu. Kada puštam ljude da govore, da ispunjavaju prazan vazduh, mogu da čujem odgovore na pitanja za koja nisam ni znala da ih imam.

Parfem se ne tiče samo hemije. Tiče se i psihologije.

Susrećem se s jednom po jednom njenom devojkom, tamo u salonu, da saznam još nešto o njima, zbog parfema koje pravim. Jedna je alergična na parfem – ali nekako na njenoj koži osećam miris ranog predvečerja na moru, blagog ljuljanja čamca na pretežno mirnim vodama, džina i piva od đumbira.

„Ne poznajem osobu koju vidim u ogledalu“, govori mi druga devojka, drhtavim mišjim glasićem. „Ovaj... *razočaram se...* kada se pogledam.“

„Mene ogledalo *nikada* nije razočaralo“, veli njena prijateljica, osmehnuvši se i namignuvši. „Nijednom.“

Za tužnu devojku staviću u bočicu nešto jedva prisutno, miris belih ruža i lotosa. A za onu zadovoljnu, nešto *stalno* prisutno, malo smokve, malo mirišljavih soli, malo kamforovca.

Pomno posmatram svaku devojku, da joj naučim narav. Proučavam joj stas. Devojačko vrpoljenje i ljuljanje kukovima, ili njihovo tiho, lagano dokoličarenje, njihovi dugi udovi i labudi vratovi, ili zaobljeni kukovi i zdepaste noge, uputiće me kako parfem opšti. Parfem može mirisati drugačije na drugim zapešćima, drugim vratovima, u zavisnosti od navika i tikova, i toga kako prolazite kroz prostoriju. Jednoj devojci govorim da parfem stavlja iza ušiju, drugoj da ga stavlja iza kolena, trećoj duž linije vilice.

Da bi parfem delovao, one moraju da veruju šta im govorim.

Želim da svaka žena udahne parfem koji napravim za nju da i u njemu prepozna sebe, da oseti da je valjano protumačena. Treba da devojke imaju utisak da sam u njima primetila nešto neprimećeno.

Ali one katkad mogu tražiti da se preruše. U nekima od tih devojaka vidim želju da nestanu, ili da postanu neko drugi. Ponekad je pravi miris onaj koji izgleda potpuno pogrešno. Ponekad žena uđe u parfimeriju u potrazi za prilagođavanjem. Ili preobražajem. Ili otvorenom laži.

Dolazi večer, a ja sam još u javnoj kući. Ove žene nikada ne odlaze, ali ne samo zbog toga što je grad zatvoren. Ovde žive. Spavaju u istim krevetima u kojima rade. Madam Bulet zovu „Maman“, svojom mamom. Njena kuvarica im kuva obroke, a njena pralja im pere veš. Njen lekar im daje pilule i napatke.

Svi se spremaju za večer, za kabare. Odlazim u Dejinu garderobu, koja zapravo nije ni prostorija. U pitanju je tek kratak hodnik sa ćorsokakom. Ona sedi skućena za toaletnim stočićem.

Kada me vidi kako izlazim iza ugla, namigne mi svojim opasnim trepavicama. Veštačkih trepavica i njihovog slabog lepka okanila se jer joj je jedan obožavalac dao malo farbe za trepavice koja je stavljena van zakona i teško se nabavlja, jer se smatra da je u Sjedinjenim Državama izazivala slepilo. „Nisam bila bolesna nijedan dan u životu“, kaže ona kada joj preporučim da ne rizikuje. „Ništa ne može da zarije svoje oćnjake u mene. Pevala sam za vojnike u bolnicama kroz oba talasa španske groznice a da nisam ni šmrknula. Ako bi neki momak izgledao zdrav, ćak bih mu dozvolila da me poljubi u obraz.“ Pogleda se u ogledalo, trepćući u lopticu vate da upije malo mastila. Farba je blistavocrna, poput svile na reveru smokinga. *Neću se odreći svog održavanja*, rekla mi je jednom ili dvaput.

„Mada jesam katkad pevala kroz masku“, veli ona. „Zbog nje mi je glas bio seksi prigušen.“

„Izvoli, slavuju“, govorim, pružajući joj današnji parfem. Neke žene biraju miris koji koriste isključivo, zauvek, ali Dej neće. Uverena sam da bi svaki miris na njoj bio nedvosmisleno njen bez obzira na to koliko ga ljudi stavljalo, ali ipak obožavam da joj manje-više svakodnevno donosim po nekoliko kapi nečeg novog.

Sa svakom uncom upoznajem je malo bolje. Ona mi priča o starim ljubavnicima, o čarobnim noćima, o tajnama i zanimljivostima, a ja sve to pokušavam da složim sa skicama u bočicama u mojim kredencima.

„Da li je ovo ekstrakt divljeg zumbula?“, pita ona. Odgovaram da jeste, iako zapravo nije; nije destilovan iz latica. Ljudi ne shvataju uvek da se ne može tek tako staviti u bočicu vazduh koji se odiže s cveta. Ceđenjem ulja iz latica ne dobija se isti smrad. Da bi se najbolje prenela esencija, mora da se petlja i muti. Što se mene tiče, divlji zumbul miriše na maglu i, jedva primetno, na trake svežeg đumbira.

Dej ustaje i hvata me za ručni zglob, ali ne uzima bočicu. Vodi me nazad odakle sam došla. „Za Zoi je“, kaže. „Želi da te upozna.“

„Zoi Sen Onžel?“, pitam. „Zašto bi ona želela da me upozna?“

„Zbog ulja divljeg zumbula“, veli ona, kao da bi to trebalo da ima smisla. Ona je na čelu, naprasno hita oko oštrih uglova i uz stepenice lavirinta hodnika i stepeništa. Praktično preskačem da bih je sustigla. Kuća je ogromna, njeni hodnici lavirintski kao mravinjak.

Usko stepenište jedva može da primi Dejne kukove u punom zamahu. *To nije gluma, to je mana*, rekla mi je Dej pre mnogo godina, kada sam prvi put išla za njom. Opasan je prizor, to ljuljanje. *Karlični pojas mi je kriv od dana kad sam se izlegla.*

Dotičnu manu bezmalo delimo, premda ja ne ljuljam ni izbliza kao ona. Imam iskrivljen kostur. Pre više godina